

รายงานฐานข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่น
ตามโครงการจัดทำฐานข้อมูลด้านศิลปะ วัฒนธรรม ประเพณี ศาสนาและภูมิปัญญาท้องถิ่น
ประจำปีงบประมาณ ๒๕๖๖

กองการศึกษา
เทศบาลตำบลนาข่า อำเภอเมือง จังหวัดอุดรธานี

คำนำ

ปราชญ์ชาวบ้าน คือผู้ที่มีความรู้ สืบทอด องค์ความรู้ ภูมิปัญญาท้องถิ่น มีความหลากหลายตามความถนัดและความสามารถของแต่ละคน ซึ่งมีองค์ความรู้ที่มีการหล่อหลอม ซึมซับ บ่มเพาะ คั้นคว้า ทดลองโดยใช้วิถีชีวิตของตนเอง เพื่อทดสอบความถูกต้องเหมือนใช้วิธีการต่าง ๆ เพื่อหาสมดุลในการดำรงชีวิต และถ่ายทอดให้ผู้อื่นได้สืบสานทั้งที่เป็นมรดกและทั้งที่เป็นสมบัติทางปัญญา ดังนั้น ประสพการณ์ความคิดและวิถีการดำรงชีวิตของปราชญ์ชาวบ้าน แต่ละท่านล้วนเป็นคุณทรัพย์ทางปัญญาที่สำคัญของชุมชน ซึ่งกองการศึกษา มีภารกิจ ด้านการส่งเสริมงานด้านศิลปะ วัฒนธรรม ประเพณี ศาสนาและภูมิปัญญาท้องถิ่น

เทศบาลตำบลนาข่า ได้เล็งเห็นความสำคัญของการจัดทำฐานข้อมูลทะเบียนด้านศิลปะ วัฒนธรรม ประเพณี ศาสนาและภูมิปัญญาท้องถิ่น ประจำปีงบประมาณ ๒๕๖๕ เพื่อความสะดวกในการเข้าถึงข้อมูล เป็นการยกย่องเชิดชูเกียรติแก่ผู้เป็นปราชญ์ชาวบ้าน พร้อมเผยแพร่ประชาสัมพันธ์อันเป็นประโยชน์แก่ผู้สนใจสืบต่อไป

กองการศึกษา เทศบาลตำบลนาข่า

สารบัญ

	หน้า
ความหมายของภูมิปัญญาท้องถิ่น	๑
ความหมายของปราชญ์ชาวบ้าน	๒
ประเภทของภูมิปัญญาท้องถิ่น	
- จำแนกโดย สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (๒๕๔๑)	๒
- จำแนกโดย คณะผู้จัดทำฐานข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่น/ปราชญ์ชาวบ้าน ตำบลนาข่า	๓
ข้อมูลด้านศิลปะ วัฒนธรรม ประเพณี ศาสนาและภูมิปัญญาท้องถิ่น	
๑. ด้านเกษตรกรรม	๕
๒. ด้านอุตสาหกรรมและหัตถกรรม	๘
๓. ด้านการแพทย์แผนไทย / สมุนไพรพื้นบ้าน	๙
๔. ด้านกลุ่มอาชีพ ธุรกิจชุมชน	๑๐
๕. ด้านศิลปกรรม	๑๑
๖. ด้านศิลปะการแสดง	๑๒
๗. ด้านวัฒนธรรมประเพณี ความเชื่อ และพิธีกรรมทางศาสนา	๑๓

ความหมายภูมิปัญญาท้องถิ่น

ภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นคำที่มีผู้ให้นิยามความหมายหลากหลาย อาจกล่าวโดยรวมได้ว่าเป็น องค์ความรู้ที่มีอยู่ในท้องถิ่น ซึ่งได้รับการถ่ายทอดจากผู้รู้หรือผู้มีประสบการณ์ ซึ่งเรียกว่าปราชญ์ชาวบ้านหรือปราชญ์ท้องถิ่น ซึ่งมีผู้ให้คำจำกัดความของภูมิปัญญาท้องถิ่นในลักษณะต่าง ๆ ไว้ ดังนี้

กรมวิชาการ (๒๕๓๘) ให้ความหมายของภูมิปัญญาท้องถิ่นว่า คือความรู้ที่เกิดจากประสบการณ์ ในชีวิตของคนเราผ่านกระบวนการศึกษา สังเกต วิเคราะห์จนเกิดปัญญาและตกผลึกมาเป็นองค์ความรู้ที่ประกอบกันขึ้นมาจากความรู้อะไรหลายเรื่อง ความรู้ดังกล่าวไม่ได้แยกย่อยออกมาให้เห็นเป็นศาสตร์เฉพาะสาขาวิชาต่าง ๆ อาจกล่าวได้ว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่นจัดเป็นพื้นฐานขององค์ความรู้สมัยใหม่ที่จะช่วยในการเรียนรู้ การแก้ปัญหา การจัดการและการปรับตัวในการดำเนินชีวิตของคนเรา

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (ม.ป.ป.) กล่าวถึงภูมิปัญญาท้องถิ่นไทยว่า เป็นองค์ความรู้ความสามารถ และทักษะของคนไทยที่เกิดจากสั่งสมประสบการณ์ที่ผ่านกระบวนการเลือกสรร เรียนรู้ ปรุงแต่ง และถ่ายทอดสืบต่อกันมา เพื่อใช้แก้ปัญหาและพัฒนาวิถีชีวิตของคนไทยให้สมดุล กับสภาพแวดล้อม และเหมาะสมกับยุคสมัย

รัตนะ บัวสน (๒๕๓๕) กล่าวว่าภูมิปัญญาท้องถิ่น หมายถึง กระบวนการที่คนที่มีต่อตนเอง ต่อโลก และสิ่งแวดล้อม ซึ่งกระบวนการดังกล่าวจะมีรากฐานจากคำสอนทางศาสนา คติจารีต ประเพณีที่ได้รับการถ่ายทอด สั่งสอนและปฏิบัติสืบเนื่องกันมาปรับปรุงเข้ากับบริบททางสังคมที่เปลี่ยนแปลงแต่ละสมัย ทั้งนี้ โดยมีเป้าหมายเพื่อความสุขของในส่วนที่เป็นชุมชน และปัจเจกบุคคล

สามารถ จันทรสุญ (๒๕๓๖) กล่าวว่าภูมิปัญญาท้องถิ่นหมายถึงทุกสิ่งทุกอย่างที่ชาวบ้านคิดได้เอง ที่นำมาใช้ในการแก้ปัญหา เป็นสติปัญญา เป็นองค์ความรู้ทั้งหมดของชาวบ้านทั้งกว้าง ทั้งลึก ที่ชาวบ้านสามารถคิดเอง ทำเองโดยอาศัยศักยภาพที่มีอยู่แก้ปัญหาการดำเนินวิถีชีวิตในท้องถิ่นอย่างสมสมัย

ประเวศ วะสี (๒๕๓๖) ภูมิปัญญาท้องถิ่นสะสมขึ้นมาจากประสบการณ์หรือความชัดเจนจากชีวิตและสังคมในท้องถิ่นหนึ่งๆ เพราะฉะนั้นจึงมีความสอดคล้องกับเรื่องของท้องถิ่นมากกว่าภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มาจากข้างนอก ลักษณะสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่นคือ มีวัฒนธรรมเป็นพื้นฐาน มีความเป็นบูรณาการสูงทั้งในเรื่องของกาย ใจ สังคม และสิ่งแวดล้อมและเชื่อมโยงไปสู่นามธรรมที่ลึกซึ้งสูงส่ง อีกทั้งยังเน้นความสำคัญของจริยธรรมมากกว่าวัตถุธรรม เพราะภูมิปัญญาท้องถิ่นให้ความสำคัญแก่ประสบการณ์ จึงมีความเคารพผู้อาวุโส ซึ่งเป็นผู้ที่มีประสบการณ์มากกว่า

ฉลาดชาย สมิตานนท์ (อ้างอิงถึงในพิสิฐุ นาครำไพ. ๒๕๓๗) ให้ความหมายว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่นคือสติปัญญาอันเกิดจากการเรียนรู้สะสมถ่ายทอดประสบการณ์ที่ยาวนานของผู้คนในท้องถิ่นซึ่งได้ทำหน้าที่ชี้แนะว่าการจะใช้ชีวิตอย่างไรยืนและถาวรกับธรรมชาติรอบตัวนั้นทำอย่างไรซึ่งในที่สุด ภูมิปัญญาท้องถิ่นอาจถูกยกระดับให้หมายถึงอุดมการณ์ของการใช้ชีวิตที่เรียบง่าย บนพื้นฐานของการไม่เบียดเบียนสรรพสิ่งทั้งหลาย ทั้งปวงที่มีชีวิต สัตว์ พืช และมนุษย์ด้วยตัวเองตลอดจนสิ่งไม่มีชีวิตรอบข้าง

จากหลากหลายผู้ให้ความหมายดังกล่าว อาจสรุปว่าภูมิปัญญาท้องถิ่น หมายถึงการสั่งสมประสบการณ์ ตั้งแต่อดีต ซึ่งเป็นประสบการณ์ในการดำเนินชีวิตของคนในท้องถิ่น ซึ่งได้ผ่านการคิดค้นและปรับปรุง เปลี่ยนแปลง จนได้แนวทางที่เหมาะสม สอดคล้องกับสภาพสังคม เป็นที่ยอมรับนับถือจากบุคคลทั่วไป ถือเป็นแบบอย่างในการ ดำรงชีวิตที่ถ่ายทอดสืบต่อกันมา ทำให้เกิดเป็นองค์ความรู้ต่อกันมา ซึ่งผู้ที่มีความรู้ความสามารถเป็นผู้สืบทอด องค์ความรู้ต่าง ๆ ในแต่ละยุคสมัย จะถูกเรียกว่าเป็นปราชญ์ชาวบ้าน

ปราชญ์ชาวบ้าน

หมายถึง บุคคลที่มีองค์ความรู้ภูมิปัญญาด้านต่าง ๆ ของท้องถิ่น สามารถใช้ภูมิปัญญาในการดำรงชีวิต ได้อย่างเหมาะสม และสืบทอดภูมิปัญญาสู่คนรุ่นหลังได้

ประเภทของภูมิปัญญาท้องถิ่น

ภูมิปัญญาท้องถิ่นนั้นมีความหลากหลาย ขึ้นอยู่กับแต่ละพื้นที่ซึ่งมีความแตกต่างกันของบริบทในพื้นที่ ต่างกันออกไป ภูมิปัญญาท้องถิ่น หมายถึงรวมถึงทุกสิ่งทุกอย่างที่ชาวบ้านคิดค้นขึ้น แล้วนำมาปรับปรุงแก้ไขพัฒนา สืบต่อกัน เป็นแนวทางการดำเนินชีวิต ประกอบไปด้วยองค์ความรู้หลากหลายด้าน

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (๒๕๔๑) ได้จำแนกไว้รวม ๑๐ สาขา ดังนี้

๑. สาขาเกษตรกรรม

หมายถึง ความสามารถในการผสมผสานองค์ความรู้ ทักษะ และเทคนิคด้านการเกษตรกับเทคโนโลยี โดยการพัฒนามาบนพื้นฐานคุณค่าดั้งเดิมซึ่งคนสามารถพึ่งพตนเองในภาวะการณ์ต่าง ๆ ได้ เช่น การทำเกษตรแบบ ผสมผสาน การแก้ปัญหาทางการเกษตร

๒. สาขาอุตสาหกรรมและหัตถกรรม (ด้านการผลิตและการบริโภค)

หมายถึง การรู้จักประยุกต์ใช้ เทคโนโลยีสมัยใหม่ในการแปรรูปผลผลิตเพื่อชะลอการนำเข้าตลาด เพื่อแก้ปัญหาด้านการบริโภคอย่าง ปลอดภัย ประหยัด และเป็นธรรมอันเป็นกระบวนการให้ชุมชนท้องถิ่นสามารถ พึ่งตนเองทางเศรษฐกิจได้ ตลอดทั้งการผลิตและการจัดจำหน่ายผลผลิตทางหัตถกรรม เช่น การรวมกลุ่มของกลุ่ม โรงงานยางพารา กลุ่มหัตถกรรม และอื่น ๆ เป็นต้น

๓. สาขาการแพทย์ไทย

หมายถึง ความสามารถในการจัดการป้องกันและรักษาสุขภาพของคนในชุมชน โดยเน้นให้ชุมชนสามารถ พึ่งพาตนเองทาง ด้านสุขภาพและอนามัยได้

๔. สาขาการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

หมายถึง ความสามารถเกี่ยวกับการจัดการ ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ทั้งอนุรักษ์ การพัฒนา และใช้ประโยชน์จากคุณค่าของ ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างสมดุลและยั่งยืน

๕. สาขากองทุนและธุรกิจชุมชน

หมายถึง ความสามารถในด้านบริหารจัดการด้านการสะสมและบริการ กองทุนและธุรกิจชุมชน ทั้งที่เป็น เงินตราและโภคทรัพย์เพื่อเสริมชีวิตความเป็นอยู่ของสมาชิกในชุมชน

๖. สาขาสวัสดิการ

หมายถึง ความสามารถในการจัดสวัสดิการในการประกันคุณภาพชีวิตของคนให้เกิด ความมั่นคงทาง เศรษฐกิจ สังคม และ วัฒนธรรม

๗. สาขาศิลปกรรม

หมายถึง ความสามารถในการผลิตผลงานทางด้านศิลปะสาขาต่าง ๆ เช่น จิตรกรรม ประติมากรรม วรรณกรรม ทัศนศิลป์ คีตศิลป์ เป็นต้น

๘. สาขาการจัดการ

หมายถึง ความสามารถในการบริหารการจัดการดำเนินงานด้านต่าง ๆ ทั้งขององค์กร ชุมชน องค์กรทางสังคมอื่น ๆ ในสังคมไทย เช่น การจัดการองค์กรของกลุ่มแม่บ้านระบบผู้เฒ่าผู้แก่ในชุมชน เป็นต้น กรณีของการจัดการศึกษาเรียนรู้ นับได้ว่าเป็นภูมิปัญญาสาขาการจัดการที่มีความสำคัญ เพราะการจัดการศึกษาเรียนรู้ดี หมายถึงกระบวนการเรียนรู้ พัฒนาและถ่ายทอดความรู้ภูมิปัญญาไทยที่มีประสิทธิผล

๙. สาขาภาษาและวรรณกรรม

หมายถึง ความสามารถผลิตผลงาน เกี่ยวกับด้านภาษา ทั้งภาษาถิ่น ภาษาโบราณ ภาษาไทย และการใช้ภาษา ตลอดทั้งด้านวรรณกรรมทุกประเภท

๑๐. สาขาศาสนาและประเพณี

หมายถึง ความสามารถประยุกต์และปรับใช้หลักธรรมคำสอนทางศาสนา ความเชื่อและประเพณีดั้งเดิมที่มีคุณค่า ให้เหมาะสมต่อการประพฤติปฏิบัติให้บังเกิดผลดีต่อบุคคล และสิ่งแวดล้อม เช่น การถ่ายทอดหลักศาสนา การบวช เป็นต้น

เพื่อให้ภูมิปัญญาชาวบ้าน ภูมิปัญญาท้องถิ่น สอดคล้องกับสภาพทางสังคม และองค์ประกอบอื่น ๆ คณะผู้จัดทำ ฐานข้อมูลภูมิปัญญาชาวบ้าน / ประชาชนชาวบ้าน เทศบาลตำบลนาข่า จึงได้แบ่งประเภท ภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อให้สอดคล้องกับบริบทของพื้นที่ ดังนี้

ประเภทของภูมิปัญญาชาวบ้าน โดย กองการศึกษา เทศบาลตำบลนาข่า จำแนกได้ ๑๐ ด้าน ดังนี้

๑. ด้านเกษตรกรรม
๒. ด้านอุตสาหกรรมและหัตถกรรม
๓. ด้านการแพทย์แผนไทย / สมุนไพรพื้นบ้าน
๔. ด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
๕. ด้านกลุ่มอาชีพ ธุรกิจชุมชน
๖. ด้านศิลปกรรม ศิลปะการแสดง
๗. ด้านศิลปะการแสดง
๘. ด้านโภชนาการ
๙. ด้านภาษาและวรรณกรรม
๑๐. ด้านวัฒนธรรมประเพณี ความเชื่อ และพิธีกรรมทางศาสนา

ข้อมูลปราชญ์ชาวบ้าน
แยกตามประเภทภูมิปัญญาท้องถิ่น

๑. ด้านเกษตรกรรม

๑. นายปรีดี สาสีรูป

วัน เดือน ปีเกิด : ๖ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๕๗ อายุ ๖๘ ปี

ที่อยู่ปัจจุบัน : บ้านเลขที่ ๑๙๖ ม.๙ บ้านดงยวด ต.นาข่า อ.เมือง จ.อุดรธานี

เบอร์โทร : ๐๘๘ ๐๒๖ ๑๘๕๕

๒. นางหนูจ๋า สุระदनัย

วัน เดือน ปีเกิด : ๑๐ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๐๔ อายุ ๖๐ ปี

ที่อยู่ปัจจุบัน : บ้านเลขที่ ๑๒๒ ม.๙ บ้านดงยวด ต.นาข่า อ.เมือง จ.อุดรธานี

เบอร์โทร : ๐๙๓ ๑๓๐ ๐๗๕๒

๓. นายชาญ พินตะพาด บ้านดงยวด ต.นาข่า อ.เมือง จ.อุตรธานี

๒. ด้านอุตสาหกรรมและหัตถกรรม

๑. นางวงเดือน สมบูรณ์

วัน เดือน ปีเกิด : ๑๑ มกราคม พ.ศ. ๒๕๒๒ อายุ ๔๓ ปี

ที่อยู่ปัจจุบัน : บ้านเลขที่ ๑๐๙ ม.๓ บ้านถ่อนน้อย ต.นาข่า อ.เมือง จ.อุดรธานี

เบอร์โทร : ๐๘๔ ๗๙๑ ๖๒๔๑

งานหัตถกรรมจักสาน กระเป๋า , ตะกร้า จากพลาสติก ฯลฯ

๒. นายแป จันทร์เจริญ

วัน เดือน ปีเกิด : ๒๖ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๓๓ อายุ ๓๑ ปี

ที่อยู่ปัจจุบัน : บ้านเลขที่ ๕๓ ม.๓ บ้านถ่อนน้อย ต.นาข่าอ.เมือง จ.อุดรธานี

เบอร์โทร : ๐๙๕ ๔๗๖ ๕๔๒๔

งานจักสานเครื่องใช้ภายในครัวเรือน

๓. ด้านการแพทย์แผนไทย / สมุนไพรพื้นบ้าน

๑. นางสาวฉันทน์ จันทร์ภูผา

วัน เดือน ปีเกิด : ๔ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๑๖ อายุ ๔๘ ปี

ที่อยู่ปัจจุบัน : บ้านเลขที่ ๓๕๘ ม.๙ บ้านดงยวด ต.นาข่า อ.เมือง จ.อุดรธานี

เบอร์โทร : ๐๘๗ ๒๒๘ ๗๓๕๕

หมอนวดแผนไทย

๔. ด้านกลุ่มอาชีพ ธุรกิจชุมชน

กลุ่มชนมจันบ้านถ่อนน้อย

วัน เดือน ปีเกิด : ก่อตั้งปี ๒๕๖๑

ที่อยู่ปัจจุบัน : บ้านเลขที่ ๑๐๒ ม.๓ บ้านถ่อนน้อย ต.นาข่า อ.เมือง จ.อุดรธานี

เบอร์โทร : ๐๘๔ ๕๑๙ ๙๕๔๑

ข้อมูลปราชญ์ชาวบ้าน : กลุ่มทำขนมจัน

กลุ่มหัตถกรรมผ้าพื้นบ้านถ่อนใหญ่

นางรัตนพร พียงกะบุตร

วัน เดือน ปีเกิด : ๒๐ พฤษภาคม ๒๕๐๒ อายุ ๖๒ ปี

ที่อยู่ปัจจุบัน : บ้านเลขที่ ๒๙ ม.๗ บ้านถ่อนใหญ่ ต.นาข่า อ.เมือง จ.อุดรธานี

เบอร์โทร : ๐๘๙ ๗๐๙ ๖๖๒๙

งาน : ทอผ้ามัดหมี่ , ผ้าย้อมคราม

๕. ด้านศิลปกรรม

นายดวงเด่น บุตรแก้ว

วัน เดือน ปีเกิด : -

ที่อยู่ปัจจุบัน : บ้านเลขที่ ๕๗ ม.๗ บ้านถ่อนใหญ่ ต.นาข่า

อ.เมือง จ.อุดรธานี

งาน : แกะสลัก

๖. ด้านศิลปะการแสดง

กลุ่มตีกลอง บ้านนาข่า (พระอาจารย์ณัฐพล ตะปะสีโล)

วัน เดือน ปีเกิด : -

ที่อยู่ปัจจุบัน : วัดนาคาเทวี

เบอร์โทร : -

ด้านการตีกลอง , กลองหาง , กลองกิ่ง

๗. ด้านวัฒนธรรมประเพณี ความเชื่อ และพิธีกรรมทางศาสนา

๑. นายระวี วัชรประสิทธิ์

วันเดือนปีเกิด : ๑๐ มิถุนายน ๒๕๕๗ อายุ ๖๖ ปี

ที่อยู่ปัจจุบัน : บ้านเลขที่ ๔๒ ม. บ้านถ่อนน้อย ต.นาข่า อ.เมือง จ.อุดรธานี

เบอร์โทร : ๐๘๗ ๒๒๓ ๙๗๖๖

ข้อมูลประชาชนชาวบ้าน : นำสวดพิธีกรรมทางด้านศาสนา

